

# КЛИФЪРД САЙМЪК ПЕЩЕРАТА НА ТАНЦУВАЩИТЕ ЕЛЕНИ

Превод от английски: Васил Димитров, 1989

[chitanka.info](http://chitanka.info)

Докато се изкачваше по стръмната пътека към пещерата, Бойд чуваше как Луи свири на пищялката си. Искрено казано, нямаше никаква причина да се връща тук — работата бе завършена, всичко бе измерено, нанесено на картите, фотографирано и цялата достъпна информация от мястото на разкопките вече бе събрана. Това се отнасяше не само за рисунките. Археолозите бяха открили в пещерата обгорени кости на животни, въглени от отдавна изгаснал огън, малко разноцветна глина, от която художниците са изготвяли боите си, занаятчийски дреболии, отсечена човешка китка (защо са я отрязали и са я оставили в пещерата, за да бъде намерена след толкова хилядолетия от учените?), лампа от парче пясъчник, издълбано в средата, където поставяли снопче мъх и наливали мазнина — мъхът служел за фитил и давал на художника малко светлина... Така се бе случило, че местността Хаварни — може би благодарение на прилагането на най-новите изследователски методи — бе станала една от най-важните находки в историята на скалните рисунки. Видяното тук не впечатляваше толкова, колкото, да кажем, намереното в Ласко, но то даваше нещо много повече — изключително ценни сведения.

Да, нямаше никаква причина да се връща отново тук и все пак Бойд не можеше да се отърве от странното, тревожно чувство, от натрапчивото усещане, че в бързината и възбудата нещо е пропуснал, нещо е забравил. Впрочем, казваше си Бойд, може би всичко това е игра на въображението и разглеждайки пещерата още веднаж (ако там наистина се намери нещо такова, което да предизвиква такова усещане, с други думи, ако зад безпокойството наистина се крие някакъв пропуск), той веднага ще разбере, че тревогата е предизвикана от някаква дреболия, че е измамна и безпричинна, възникнала само да го поизмъчи малко напоследък...

И ето че се изкачваше по стръмната пътека с геоложко чукче на колана и с фенерче в ръка и слушаше пищялката на Луи, който се беше настанил на малка каменна тераса пред самия вход на пещерата — същата тази тераса, на която живееше по време на разкопките. Луи оставаше там, независимо от времето, в палатката си готвеше на газов котлон и изпълняваше измислената от самия него роля на страж, пазещ пещерата от неканени гости, въпреки че те бяха съвсем малко — няколко любопитни туристи, случайно чули за разкопките и отклонили се нарочно встрани от основния си маршрут. Жителите от долината

въобще не ги безпокояха — археологическите находки по склоновете на планината въобще не вълнуваха тези хора.

Бойд познаваше Луи отдавна. Преди десет години Луи се бе появил на пещерните разкопки, които ученият водеше на осемдесет километра от тези места, и остана с групата два сезона.

Взеха Луи за работник, но той се оказа способен ученик и с течение на времето започнаха да му поверяват все по-отговорни задачи. Седмица след започването на разкопките в Хаварни той се появи в лагера и заяви:

— Разбрах, че сте тук. Ще се намери ли някаква работа за мен?

Като зави по пътеката зад скалата, Бойд видя, че Луи седи, кръстосал крака пред опърпаната си палатка, и подсвирква с пищялката си.

Именно подсвирква, защото мелодията звучеше примитивно, елементарно. Това едва ли бе музика въпреки самопризнанието на Бойд, че не разбира много от тези работи. Четири ноти... Наистина ли са четири?... Куха кост със скосен процеп, в който се духа, и два отвора вместо клапи.

Бойд реши да разпита Луи що за инструмент е това.

— Никога не съм виждал подобно нещо.

— Такова по тези места няма да видиш — отговори Луи. — Освен в далечните планински села.

Бойд се отклони от пътеката, пресече обраслата с трева тераса и седна до Луи. Онзи престана да свири и постави пищялката на коленете си.

— Мислех, че си заминал — каза Луи. — Другите си тръгнаха преди два дни.

— Реших да хвърля един последен поглед — отвърна Бойд.

— Не ти ли се тръгва?

— Май че не.

Под тях се стелеше долината в кафяви есенни краски. Малка рекичка блестеше на слънцето като сребърна лента. Червените покриви на къщите покрай реката бяха като ярки петна.

— Хубаво е тук — рече Бойд. — Всеки път се опитвам да си представя как е изглеждало всичко това по времето, когато са правени рисунките. Вероятно по същия начин. Планините едва ли са се променили. В долината не е имало ниви — само естествени пасбища.

Тук-там е имало села, но не много. Богат лов... Прекрасни условия за добитъка... Дори се опитах да си представя къде хората са лагерували. Мисля, че там, където сега е селото.

Той погледна Луи. Онзи все още седеше с пищялката на коленете си. Ъглите на устните му леко се бяха извили нагоре, като че ли се усмихваше на някакви свои мисли. На главата си Луи бе нахлупил барета. Кръглото му гладко лице бе равномерно почерняло. Все още беше млад и силен мъж, без нито една бръчка по лицето. Черните коси бяха късо подстригани, яката на синята риза — разкопчана.

— Обичаш ли си работата? — попита Луи.

— Предан съм ѝ. Така, както и ти — каза Бойд.

— Но това не е моята работа.

— Твоя или не, добре я вършиш — каза Бойд. — Искаш ли да дойдеш с мен да хвърлим един последен поглед?

— Имам малко работа в селото.

— Добре. А аз, трябва да си призная, също мислех, че вече си тръгнал — смени темата Бойд, — и много се изненадах, като чух пищялката ти.

— Скоро ще си тръгна — отговори Луи. — След някой и друг ден. Общо взето, нямам причини да оставам, но и на мен тук ми харесва. А няма закъде да бързам — никой не ме чака. Няколко дни нищо не решават.

— Можеш да останеш колкото си искаш — каза Бойд. — Сега ти тук си единственият собственик. След известно време наистина правителството ще наеме пазач, но то, както се полага на едно правителство, няма да бърза.

— Сигурно няма да се видим вече...

— За два дни прескочих до Ронсесвалиес — продължи Бойд, — онова същото място, където гасконците са помели в 778 година ариергарда на Карл Велики.

— Знам.

— Винаги ми се е искало да отида там, но все не ми оставаше време. Параклисът на Карл Велики е в развалини, но ми казаха, че в селската църква все още се отслужват литургии в памет на убитите паладини<sup>[1]</sup>. А щом се върнах от пътуването, не се стърпях и реших отново да разгледам пещерата.

— Радвам се — каза Луи. — Исках да ти предложа нещо, ако все още не съм ти омръзнал...

— Не говори така, Луи...

— Тогава, може ли да хапнем за последен път заедно? Например тази вечер. Ще приготвя омлет.

Бойд искаше да покани Луи да обядва с него в селото, но премисли:

— С удоволствие, Луи. Ще донеса бутилка хубаво вино.

Бойд насочи фенерчето към стената на пещерата и се наведе, за да разгледа по-добре камъните. Не, не му се беше сторило. Оказа се прав. Тук, именно на това място, стената наистина не бе плътна. Камъкът се бе разпукал на няколко части, но така, че почти не се забелязваше. Пукнатините можеха да бъдат открити само случайно, ако не гледаш срещу тях, ако не ги търсиш, прекарвайки лъча по стената. Бойд също нямаше да намери нищо. Странно, помисли си той, че досега никой не е забелязал пукнатините, докато групата работеше в пещерата.

От вълнение дъхът му секна. Чувстваше се при това малко глупаво, защото откритото в края на краищата нямаше никаква стойност и въобще беше ненужно. Може би камъкът просто се бе разпукал от студа и влагата. Но не, разбира се, тук не може да има такива пукнатини...

Той откачи от колана си чукчето, прехвърли фенерчето в другата ръка, насочи лъча и заби острия край на чукчето в една от пукнатините. Стоманата леко потъна в камъка. Бойд внимателно наклони дръжката и пукнатината се разшири. Натисна по-силно и камъкът излезе от стената. Бойд сложи чукчето и фенерчето на земята, хвана камъка с две ръце и го извади. Под него лежаха други два, но те излязоха със същата лекота, както и първият. Бойд махна още няколко къса, след това застана на колене и освети откритата се пролука.

В нея спокойно можеше да пропълзи възрастен човек, но известно време Бойд въобще не можеше да се реши. Да направи това сам не беше съвсем безопасно. Ако нещо му се случи, ако заседне, ако камъните се изместят и го затиснат или затрупат, няма кой да му помогне или поне да дойде навреме. Луи ще се върне в палатката си и ще чака и ако Бойд не се появи, най-вероятно ще реши, че това е или наказание за прекалено фамилиарната покана, или просто

некоректност и дори презрение — какво друго може да се очаква от един американец? Никога нямаше да се сети, че Бойд е затрупан в пещерата.

Обаче това бе последният му шанс. Утре вече ще трябва да пътува за Париж, за да успее за самолета. А това тук е загадка, на която просто не можеше да не обърне внимание. Този тунел можеше да го отведе до нещо важно, иначе защо така старателно ще замаскират входа? Кой и кога е направил това? Сигурно много отдавна. В наше време всеки, който намери входа към пещерата, веднага би забелязал скалните рисунки и откритието тутакси ще стане известно. Тунелът е замаскиран по всяка вероятност от човек, който не е разбирал важността на рисунките или ги е смятал за нещо напълно обикновено.

— Такава възможност не трябва да се пропуска — реши Бойд. Трябва да влезе. Той закрепил чукчето на колана си, взел фенерчето и пропълзя в тунела.

Трийсетина метра или малко повече тунелът водеше направо. Там едва стигаше място за пълзящ човек, но освен това нямаше други затруднения. После съвсем неочаквано тунелът свърши. Бойд лежеше по корем, насочил лъча напред, и напрегнато оглеждаше гладката стена, която му преграждаше пътя.

Много странно. От къде на къде някой ще затрупва с камъни входа на празен тунел. Разбира се, Бойд е могъл да пропусне нещо важно, но той пълзеше бавно и през цялото време държеше фенерчето пред себе си и ако по пътя му имаше нещо необикновено, сигурно щеше да го забележи.

След това в главата му се появи нова мисъл и за да провери дали е вярна, той започна бавно да се обръща на гръб. Насочи лъча нагоре и получи отговор на въпроса си — в тавана на тунела зееше отвор.

Бойд внимателно седна, вдигна ръце, хвана се за изпъкналостите по камъните и се вдигна нагоре. Насочи фенерчето наляво, после надясно и откри, че отворът води не към нов тунел, а в малка, около два метра в радиус куполообразна камера. Стените и таванът ѝ бяха гладки, сякаш някога, в отдавнашна геологическа епоха, когато са се издигали и потъвали тези планини, във втвърдяващия се разтопен камък е застинало въздушно мехурче.

Прекарвайки лъча по стените на камерата, Бойд конвулсивно поевъздух — те бяха украсени с цветни изображения на животни:

подскачащи бизони, коне, носещи се в лек галоп, премятащи се мамути. А най-долу по кръга танцуваха елени. Те стояха на задните си крака, държаха се един за друг с предните и грациозно полюшваха рогата си.

— Милостиви боже! — промърмори Бойд.

Като мултипликационни филми на Дисни от каменния век...

Ако това наистина беше каменният век? Може би съвсем наскоро в пещерата се е заврял някой шегаджия и е изрисувал стените ѝ? Бойд обмисли предположението си и го отхвърли. Доколкото знаеше, никой от долината, а и в целия окръг — не подозираше за съществуването на външната пещера само до преди няколко години, когато я откри овчар, търсещ заблудила се овца. Малкият ѝ вход по всяка вероятност вече от няколко века е бил скрит зад гъсти храсти.

Освен това рисунките бяха изпълнени така, че в тях се чувстваше нещо праисторическо. Поради липсата на перспектива всичките изглеждаха плоски, както и трябва да изглеждат праисторически рисунки. Фона също го нямаше — нито линията на хоризонта, нито дървета, нито трева и цветя, нито облаци, нито даже намек за небе. Въпреки че, напомни си Бойд, всеки човек, дори и малко запознат с пещерната живопис, би могъл да познава тези особености и старателно да ги възпроизведе.

Разбира се, такива шеговити рисунки съвсем не са характерни за онези времена, но изображенията на животните въпреки всичко създаваха впечатление за истинска праисторическа живопис. Само че кой, какъв пещерен човек би могъл да нарисува лудуващи бизони и премятащи се мамути? Тук във външната пещера, която те изследваха, скалните рисунки бяха абсолютно сериозни (въпреки че не навсякъде е така). Това беше консервативен по форма, но честен опит да се предадат животните такива, каквито ги вижда художникът. Никакво лекомислие, нито дори един отпечатък от изцапана с бои ръка, каквито често се срещат в други пещери. Хората, работили тук, все още не са били докоснати от разлагащото влияние на символизма, проникнало в праисторическата живопис очевидно много по-късно.

Кой е бил този шегаджия, който се е вмъквал сам в малката тайна пещера и е нарисувал забавните си зверове? Няма съмнение, че е бил надарен художник с безупречна техника на изпълнение.

Бойд пропълзя през отвора и седна, свит на две на каменната площадка, широка шейсетина сантиметра, която обхващаше отвора. Не можеше да се изправи. По всяка вероятност повечето от рисунките художникът е направил, като е лежал по гръб и протягал ръка към сводестия таван.

Бойд плъзна лъча на фенерчето по площадката и забеляза нещо от другата страна, върна лъча и разклати фенерчето, за да разгледа по-добре предмета — нещо вероятно оставено от художника, след като е свършил работата си и е напуснал пещерата.

Бойд се наведе и внимателно се вгледа, като се опитваше да разбере какво е това. Предметът му напомняше кост от плешка на елен. До нея лежеше каменен отломък.

Бойд внимателно се придвижи по площадката. Да, той беше прав. Върху плоската повърхност бяха останали късчета от някакво вещество. Може да е боя, смес от животински мазнини с глина, която праисторическите художници са използвали вместо бои. Той доближи фенерчето. Точно така — по повърхността на костта, служеща за палитра, беше размазана боя, до нея лежаха неразтрити късчета, приготвени от художника, но неизползвани. Боята бе изсъхнала, вкаменена и на повърхността ѝ бяха останали някакви следи. Бойд се наклони по-близо, почти до самата палитра, и видя, че това са отпечатаци от пръсти, някои съвсем дълбоки. Като че ли това бе подписът на древния, отдавна починал художник, който е работил тук свит на две, подпирал с раменете си скалните сводове като Бойд. Той понечи да протегне ръка, за да докосне палитрата, но веднага я отдръпна. Разбира се, това бе символично желание да пипне предмета, до който се е докосвала ръката на художника, но твърде много векове ги разделяха.

Той насочи светлината към малък камък до палитрата. Лампа. Изсечена от къс пясъчник с вдлъбнатина за мазнината и мъха, който трябваше да служи за фитил. И мъхът, и мазнината отдавна бяха изтлели, но по края все още се бе запазил тънък слой сажди.

Художникът е свършил работата си и е оставил инструментите си, оставил дори и лампата — може би още димяща, с последните остатъци от мазнина. Оставил е всичко и в тъмнината е изпълзвал през тунела. Сигурно не му е трябвала светлина. Прекалено добре е познавал пътя пипнешком, сигурно много пъти е влизал и е излизал



така от пещерата, защото рисунките по стените са му отнели доста време, може би няколко дни.

И така, той оставил всичко, изпъзлял от тунела, маскирал входа с камъни, слязъл в долината, където го забелязали само пасящите по склона животни. Те престанали да ядат, вдигнали глави, за да изпратят човека с поглед, и отново продължили да пасат.

Но кога е станало всичко това? — мислеше си Бойд. — Може би, след като е била украсена с рисунки външната пещера. А може би много по-късно, когато тези рисунки вече загубили значението си за онези, които са живеели тук. Самотен художник, върнал се, за да въплъти тайните си замисли в скритата от човешките очи вътрешна пещера. Това пародия на помпозните, изпълнени с магическо значение рисунки в главната пещера ли е, или е протест срещу техния строг консерватизъм? А може би това е усмивката на художника, жизнен порив, радостен бунт срещу мрачността и ограничеността на ловното магьосничество. Бунтар, праисторически бунтар! И то интелектуален бунт! Или просто неговата представа за света все пак се е различавала от приетото по онова време?

Но всичко това — за праисторическия художник... А как да постъпи той самият, след като е открил пещерата? Какво трябва да направи по-нататък? Разбира се, не може просто да обърне гръб и да си отиде, както е направил художникът, захвърлил тук палитрата и лампата си. Няма съмнение, че това е важно откритие. Нов, неочакван подход към разбирането на разума на праисторическия човек, нова страна от мисловните процеси на нашите прадеди, за която никой дори не се е досещал...

Да остави всичко така, както си е, да затрупа засега входа в тунела, да позвъни във Вашингтон, след това в Париж, да разопакова багажа си и да остане още няколко седмици, за да поработи върху откритието. Да върне фотографите и всички останали членове на групата. Щом ще работи, да работи. Да, помисли си Бойд, така по всяка вероятност и трябва да постъпи...

В лъча се мерна и още един малък предмет, лежащ зад каменната лампа. Нещо бяло...

Бойд наведе глава, придвижи се напред, влачейки крака по каменната площадка. Зад лампата лежеше парче кост, може би от крака

на сравнително малко тревопасно животно. Бойд протегна ръка, взе го и като разбра най-после какво е, замря в пълно недоумение.

В ръцете си държеше пищялка, родна сестра на онази същата, която Луи постоянно носеше в джоба си още от времето, когато се срещнаха за първи път преди много години. Същият процеп вместо мундщук и двата кръгли отвора. Сигурно в онзи далечен ден, когато художникът е завършил рисунките си, е седял тук, приведен, в светлината на мигащата лампа и тихо си свирил същите елементарни мелодии, каквито Луи подсвиркуваше всяка вечер след работа.

— Милостиви боже! — произнесе Бойд, като че ли наистина се обръщаше към всевишния. — Това просто не може да бъде!

Седеше така, замрял в неудобната поза, и се опитваше да прогони настойчивите, тежки като удари на чук мисли. Но мислите не си отиваха. Достатъчно бе Бойд да ги отблъсне малко настрана, за да се върнат отново стремително, заливайки го като вълни...

Накрая се откъсна от вцепенението си, в което го държаха собствените му догадки, и заработи, налагайки си да изпълни необходимите действия.

Съблече шлифера, внимателно загърна в него костената палитра и пищялката. Лампата остави на мястото ѝ. След това се спусна в тесния тунел и запълзя, като внимаваше да не удари пакета. Озова се във външната пещера и затрупа входа на тунела, като внимателно наместваше камъните. След това събра от пода няколко шепи пръст и я размаза в тънък слой по камъните, за да замаскира входа.

На каменното стъпало до пещерата нямаше никой — Луи бе заминал по работа в селото и по всяка вероятност все още не беше се върнал.

Като се върна в хотела, първата работа на Бойд бе да се обади във Вашингтон. Реши да не звъни в Париж.

Есенният вятър гонеше по улиците последните октомврийски листа. Над Вашингтон светеше бледо слънце, което постоянно се скриваше зад облаците.

Джон Робъртс го чакаше на пейката в парка. Двамата мълчаливо си кимнаха и Бойд седна на пейката.

— Сериозно си рискувал — каза Робъртс. — Ако митничарите...

— Не се безпокоях много по този повод — прекъсна го Бойд. — Имам един познат в Париж и той дълги години се занимава с контрабанда, прехвърляйки в Америка разни неща. И ми е задължен за някои работи. Какво разбра?

— Може би повече, отколкото искаш да чуеш.

— Опитай.

— Отпечатыците от пръсти съвпадат — каза Робъртс.

— Успял си да снемеш отпечатыци от боята, останала по палитрата?

— Идеални образци.

— Чрез ФБР?

— Да. Не беше лесно, но все още имам приятели там.

— А възрастта?

— Също не беше проблем. Най-сложно се оказа да убедя онзи човек, че всичко това е свършено секретно. Той все още се съмнява.

— Няма ли да се раздрънка?

— Мисля, че не. Без доказателства никой няма да му повярва. Това прилича на приказка.

— Е?

— Двайсет и две хиляди. Плюс-минус триста години.

— И отпечатыците от пръстите съвпадат? Върху бутилката и върху...

— Вече ти казах, че съвпадат. Но сега бъди така добър да ми кажеш по какъв начин човек, живял преди дваайсет и две хиляди години, е могъл да остави отпечатыци от пръсти върху бутилка, произведена миналата година?

— Това е дълга история — отговори Бойд. — И не съм сигурен, че трябва да я разказвам. Между другото, къде държиш палитрата?

— На сигурно място — каза Робъртс. — Но мога да ти върна и палитрата, и бутилката, когато си ги поискаш.

Бойд се сгуши от студ.

— Не засега. Не знам кога ще ми потрѣбват. Може би никога.

— Никога?

— Знаеш ли, Джон, трябва да обмисля всичко това.

— По дяволите, каква глупост! — избухна Робъртс. — Излиза, че това не е необходимо на никой. Никой няма да се осмели да крие и да показва тези вещи. Хората от Смитсъновия институт няма въобще да

се приближат до тях. Не съм питал, а и те нищо не знаят, но просто съм сигурен. Ако не се лъжа, има някакви закони за тайното изнасяне на предмети от страната...

— Да, има — отговори Бойд.

— А сега и ти самият се отказваш от тях.

— Не съм казал това. Нека просто постоят при теб. Мястото сигурно ли е?

— Напълно. А сега...

— Казах, че това е дълга история. Но ще се постарая да не се отвлечам много. Накратко, има един човек... Баск. Появи се в лагера ни преди десет години, когато се занимавах с разкопките в пещери...

Робъртс кимна.

— Помня тази експедиция.

— И така, той потърси работа, а аз го взех. Твърде бързо вникна в същността на нещата и почти веднага усвои всички тънкости. Стана ценен помощник. С местните работници това се случва често. Те като че ли усещат къде се крие древната им история. И когато започнахме работа в Хаварни, се появи отново и аз, да си призная, се зарадвах, като го видях. Между нас се установиха, може да се каже, приятелски отношения. За последната вечер преди отпътуването ми той приготви чудесен омлет — яйца, домати, чушки, лук, кренвирши и домашно пушена шунка. Аз донесох бутилка вино.

— Онази същата?

— Да, онази същата.

— И какво стана после?

— Той свири на пищялка. На костена пищялка. Малка такава една пищялка. И не беше бог знае каква музика...

— Там е имало пищялка...

— Тази е друга. От същия тип, но друга. Те са почти еднакви. Едната се намиреше в джоба на живия човек, а другата — до палитрата в пещерата... И в него самия също имаше нещо необикновено. Нищо, което да бие на очи, но въпреки това непрекъснато забелязвах различни странни дреболии — ту една, ту друга. Понякога през големи паузи... Често даже забравяш какво ти е привлякло вниманието първия път и трудно свързваш наблюденията си. Най-често оставах с впечатление, че той знае твърде много. Някакви дребни подробности, които едва ли би трябвало да са

известни на човек като него. Или нещо, което изобщо никой не би могъл да знае. В разговора се промъкваха различни дреболии, а той по всяка вероятност дори и не го забелязваше... И очите му. Преди не го осъзнавах. Едва по-късно, когато намерих втората пищялка, започнах да се замислям за всичко останало... Но говорех за очите. Та така, изглеждаше младолик, един такъв никога не остаряващ човек, но очите му бяха много стари...

— Том, ти спомена, че е баск.

— Да, наистина.

— Някога съм чувал, че баските са потомци на кроманьонците...

— Има такава теория. И аз мислех за това.

— Може би този твой приятел е истински кроманьонец?

— Аз също започвам да се съгласявам с тази мисъл.

— Но помисли си — двацет и две хиляди години!

— Да, разбирам — каза Бойд.

Бойд чу пищялката още в подножието на пътеката, която водеше към пещерата. Долу лежаха червените покриви на селските къщи, обкръжени от увяхващите кафяви краски на есента, покорила долината. От горе все още се разнасяше музика, звуците ту се издигаха, ту спадаха, подчинявайки се на поривите на игривия вятър.

Луи седеше, кръстосал крака, до своята опърпана палатка. Като видя Бойд, той постави пищялката на коленете си, но продължи да седи. Бойд се отпусна на тревата до него и му подаде бутилката. Луи се захвана да вади тапата.

— Разбрах, че си се върнал — каза той. — Как мина пътуването?

— Успешно.

— Значи, сега знаеш — произнесе Луи.

Бойд кимна.

— Мисля, че ти самият искаше да узная. Защо?

— Годините стават все по-дълги — отвърна Луи — а товарът е тежък. Самотно ми е, нали съм сам.

— Не си сам.

— Самотно ми е, защото никой не знае кой съм. Ти си първият, който е наясно по въпроса.

— Но нали това не е за дълго. Ще минат няколко години и отново никой няма да те познава истински.

— Въпреки това за известно време ще ми стане по-леко — каза Луи. — Когато си отидеш, ще мога отново да понеса товара си. И още нещо...

— Да. Какво е то, Луи?

— Ти каза, че когато няма да те има, отново никой няма да ме познава истински. Означава ли това...

— Сигурно искаш да разбереш дали ще разкажа на някой друг за теб? Не, няма да разкажа. Освен ако ти самият не поискаш това. Вече мислех какво може да ти се случи, ако светът разбере за теб.

— Все пак имам някакви начини за защита. Без тях едва ли бих живял толкова дълго.

— Какви начини?

— Всякакви. Хайде да не говорим за това.

— Моля, това наистина не ме засяга. Извинявай. Но има още един момент... Ако си искал да разбера, защо бяха всичките тези усложнения? Ако нещо не бе станало както трябва, ако не бях открил малката пещера...

— Първоначално се надявах, че пещерата няма да потрѣбва. Мислех, че и така ще се досетиш.

— Усещах, че тук нещо не е наред. Обаче всичко бе толкова невероятно и абсурдно, че не се доверявах на собствените си догадки. Сам знаеш колко е невероятно това, Луи. И ако не бях намерил малката пещера... Та това бе чиста случайност.

— Ако не я беше намерил, щях да почакам още. Другия път, другата година или някой друг. Някакъв друг начин да се разкрия.

— Можеше просто да ми кажеш.

— Имаш предвид — направо така?

— Именно. Нямаше да ти повярвам, разбира се. Поне не веднага.

— Не разбираш ли, че не можех да ти кажа така направо. Потайността отдавна вече ми е станала втора природа. Това е един от начините на защита, за които ти споменах. Не бих могъл да се накарам да призная нито пред теб нито пред някой друг.

— Но защо избра мен? Защо си чакал всичките тези години, докато се появих?

— Не съм чакал, Бойд. Имаше и други. По различно време... Нищо не стана. Разбираш ли, трябваше да намеря достатъчно силен човек, за да може да погледне истината в очите, а не да побегне от мен с дивашки викове. Знаех, че ти ще издържиш.

— И въпреки това ми бе необходимо известно време, за да осмисля това, което узнах — каза Бойд. — По всяка вероятност вече съм свикнал с новите факти, приел съм ги, но съвсем малко. Можеш ли да ми обясниш по някакъв начин положението си, Луи? Защо толкова се различаваш от всички нас?

— Нямам представа. Дори не се досещам. На времето си мислех, че има други като мен, търсех ги. Но не намерих никого. И сега вече не търся.

Луи извади тапата и подаде бутилката на Бойд.

— Ти си пръв — твърдо каза той.

Бойд надигна бутилката, отпи няколко глътки, след това я подаде на Луи. Гледайки го как пие, Бойд неволно се замисли — нима наистина седи тук и спокойно разговаря с човек, който е проживял и е останал млад двайсет хиляди години? При мисълта за неоспоримостта на този факт се почувства твърде странно, но фактът си оставаше факт. Анализът на лопатната кост и на малка част от органичното вещество, запазено в боята, бе показал, че възрастта им е двайсет и две хиляди години. Нямаше никакви съмнения и в идентичността на отпечатыците от пръсти върху бутилката и в боята. Още във Вашингтон бе попитал специалистите, които се надяваха да открият доказателство за фалшификация, може ли да се възпроизведе боята, използвана от праисторическите художници, за да се оставят в нея после отпечатыци от пръсти и да я подхвърлят в пещерата. Отговориха му, че това е невъзможно, защото всяка измама с оцветителя веднага ще се открие при анализа. Но те не са намерили нищо такова. Багрилото е на двайсет и две хиляди години и никой не се съмняваше в това.

— Добре, кроманьонецо — каза Бойд, — как си го направил? Как може човек да остане толкова време жив? Ти, разбира се, не старееш и не можеш да се заразиш от никаква болест. Но доколкото разбирам, не си защитен от насилие или нещастни случаи, а в историята на нашия свят има маса всякакви бурни събития. Как може двеста века да се изплъзваш от гибелните случайности и човешката злонамереност?

— В зората на моя живот — каза Луи — се случваше да съм близо до смъртта. Твърде дълго просто не можех да разбера по какво се различавам от другите. Разбира се, продължавах да живея и все си оставах млад. Но започнах да разбирам това чак когато забелязах, че всички, които познавах по-рано, вече бяха умрели, и при това отдавна. Именно тогава разбрах, че съм по-различен от останалите. И горе-долу по същото време това направи впечатление и на другите хора. Започнаха да се отнасят към мен с подозрение. Някои с ненавист. Решиха, че съм някакъв зъл дух и в края на краищата ми се наложи да избягам от племето си. Превърнах се във вечно скитащ се изгнаник. И тогава започнах да изучавам принципите за оцеляване.

— Какви са тези принципи?

— Да не се показвам. Да не се откроявам. Да не привличам вниманието върху себе си. Да бъда предпазлив. Да не се правя на герой. Да не рискувам. Да оставям мръсната работа за другите. Никога да не ставам доброволец. Да се притаявам, да бягам, да се крия в случай на опасност. Да се сдобия с дебела, непробиваема кожа — да не ми пука какво мислят другите. Да отхвърлям всички благородни помисли и всяка отговорност пред обществото. Никаква преданост към племе, народ или страна — да живея сам за себе си, винаги наблюдател и в никакъв случай участник. Винаги в периферията, никога в центъра. И човек толкова се вгълбява в себе си, че с времето започва да вярва, че няма за какво да го обвиняват, сякаш неговият начин на живот е най-разумният, че живее така, както би трябвало да се живее... Нали неотдавна беше в Ронсесвалиес?

— Да. Когато споменах за пътуването си до там, ти каза, че си чувал за тези места.

— Чувал съм! Дявол да го вземе, бях там в същия ден — 15 август 778 година. Разбира се, бях наблюдател, а не участник. Страхлив, ненужен човек, който се влачи зад отряда от благородни гасконци, победили Карл Велики. Гасконци! Как не? Това е твърде красиво име за тях. Най-обикновени баски — ето какви са те! Събрани от кол и от въже негодници, каквито светът не е виждал. Баските понякога са благородни хора, но не и тази банда. Вместо да се бият с франките лице в лице, те се скриха в гората и затрупаха могъщите рицари с камъни в дефилето. Но тях, разбира се, ги интересуваха не рицарите, а обозът. Не мислеха да воюват или да отмъщават за



причиненото зло. Просто искаха да ограбят богатия обоз. Въпреки че това не им беше от полза.

— Защо?

— Така стана — каза Луи. — Те разбираха, че основната част от армията на франките ще се върне, ако ариергардът не я настигне навреме, а това съвсем не им се харесваше. Накратко казано, свалиха доспехите и скъпите дрехи на рицарите, златните им шпори, кесиите с парите, натовариха всичко това на каруци и избягаха. После, като се отдалечиха на няколко километра, се изкатериха високо в планините и се скриха в дълбок каньон, където им се струваше, че са в безопасност. Шест-седемстотин метра под мястото, където бяха построили лагера си, каньонът се стесняваше и рязко завиваше встрани. Дори ако ги бяха открили, те разполагаха с нещо като крепост. Там бе станало огромно свличане и се беше образувала истинска барикада, от която шепа хора можеха да издържат срещу цяла армия. По това време вече бях далеч. Усещах, че всеки миг ще стане нещо лошо. Това е още един детайл от изкуството да оцелееш. Развиваш в себе си някакво особено чувство и си способен предварително да предсказваш бедите. За онова, което се бе случило в каньона, узнах много по-късно.

Луи надигна бутилката и отпи още една глътка, след това я подаде на Бойд.

— Не се прави на загадъчен — каза Бойд. — Какво стана после?

— През нощта — продължи Луи — се разрази буря. Една от тези внезапни свирепи бури, които се разразяват по тези места през лятото. А тогава отгоре на всичко започнал и кошмарен проливен дъжд. Моите смели гасконци загинали до един. Това е и отплатата за храбростта.

Бойд отпи още една глътка и след това притисна бутилката до гърдите си.

— Ти знаеш неща, които никой не знае. Може би никой никога не се е и замислял какво се е случило с гасконците, които натрили носа на Карл Велики. По всяка вероятност на теб са ти известни отговорите и на много други загадки. Господи, това е като жива история. Ти сигурно не винаги си живял само тук?

— От време на време се отправях на пътешествия. Не ми се седеше на едно място, исках да видя много неща. И освен това просто

трябваше да пътувам — ако останех някъде по-дълго, хората щяха да забележат, че не старея.

— Преживял си Черната чума — каза Бойд. — Видял си римските легиони. Чувал си разкази за завоеванията на Атила. Наблюдавал си кръстоносните походи. Вървял си по улиците на древната Атина...

— Не знам защо, но Атина никога не ми е харесвала — каза Луи. — Затова пък живях известно време в Спарта. И трябва да ти кажа, че наистина си заслужаваше.

— Доколкото разбирам, си образован човек... Къде си учил?

— Веднаж в Париж, в XIV век. После в Оксфорд. След това — на други места. Под различни имена. Така че ако някой се опита да проследи живота ми по различните университети, които съм посещавал, нищо няма да излезе.

— Би могъл да напишеш книга — каза Бойд — и тя ще бие всички рекорди по броя на продадените екземпляри. Ще станеш милионер. Една книга и си милионер.

— Не мога да си позволя да стана милионер, защото не мога да остана незабелязан, а милионерите лесно се забелязват. Освен това не ми липсват средства. И никога не са ми липсвали. За човек с моята биография винаги се намират известни само на него съкровища и имам няколко собствени тайници. Така че съм напълно осигурен.

„Разбира се, Луи е прав — помисли си Бойд. — Той не може да стане милионер. Не може да напише книга. В никакъв случай не може да си позволи да стане известен или по някакъв начин да бъде забелязан. При всяко положение трябва да остане абсолютно незабелязан и безличен. Принципите на оцеляването, казва той. И това е органическата им същност, въпреки че не беше всичко. Луи бе споменал за изкуството да се предвиждат неприятностите, за способността да предчувства. Освен това необходими са и мъдрост, и хитрост, и определена доза цинизъм, с която човек се сдобива с годините, и опит, и умение да се ориентираш в характерите, и знания за вътрешните подбуди на човека, и разбиране на властта — каквато и да е власт: икономическа, политическа, религиозна... Я престани, та той човек ли е? Или двайсетте хилядолетия са го превърнали в някакво висше същество? Може би той вече е направил онази крачка, която го

пренася извън границите на човечеството, в редиците на съществата, които ще дойдат да сменят днешния човек?“

— Още един въпрос — каза Бойд. — Как са се появили тези „диснеевски рисунки“?

— Изпълнени бяха по-късно от другите — отвърна Луи. — Но някои от по-ранните рисунки в пещерата също съм ги рисувал аз. Например мечката, която лови риба, е моя. Отдавна знаех за пещерата. Намерих я навремето случайно, но не казах на никого. Така, без каквато и да е причина. Просто понякога хората оставят само за себе си подобни глупости, за да изглеждат по-значителни в собствените си очи. Аз нали знам нещо, което ти не знаеш... Глупава забава... Но по-късно се върнах, за да изрисувам пещерата. Рисунките във външната пещера бяха толкова сериозни и строги... В тях бе вложено прекалено много от това глупаво магьосничество. А на мен ми се струваше, че живописиста трябва да излъчва радост. Когато племето напусна тези места, върнах се и изрисувах вътрешната пещера просто за собствено удоволствие. Между другото, какво мислиш за рисунките, Бойд?

— Отлични рисунки. Истинско изкуство — отвърна Бойд.

— Страхувах се, че няма да намериш вътрешната пещера, а не можех да ти помогна. Обаче знаех, че ще забележиш пукнатините върху стената, затова те наблюдавах, когато гледаше в тази посока. Надявах се, че ще споменеш за това. И разчитах, че ще намериш отпечатъците и пищялката. Всичко това, разбира се, е просто изключително съвпадение. Нищо не съм планирал, когато оставих във вътрешната пещера вещите си. Пищялката, разбира се, веднага ме издаваше и се надявах, че в крайна сметка ще се заинтересуваш. Въпреки че тук, край огъня, не спомена нищо за откритието и реших, че шансът е изпуснат. Но когато скри и отнесе със себе си бутилката, разбрах, че планът ми е свършил работата. А сега най-важният въпрос. Смяташ ли да информираш света за рисунките във вътрешната пещера?

— Не знам. Трябва да помисля. А ти какво би искал?

— Разбира се, бих предпочел да не го правиш.

— Добре, няма — каза Бойд. — В крайна сметка поне за известно време. Какво мога да направя за теб? Нужно ли ти е нещо?

— Ти направи за мен най-важното — каза Луи. — Разбра кой съм. Или какво съм. Не разбирам защо, но това за мен е много важно.

По всяка вероятност ме тревожи пълното инкогнито. Когато умреш, а това, надявам се, няма да се случи скоро, на света отново няма да има никой, който знае. Но споменът, че един човек е знаел, и нещо повече — разбрал е, ще ми помогне да издържа поне век... Почакай малко, имам нещо за теб...

Той се изправи, влезе в палатката, след това се върна и връчи на Бойд лист хартия. Нещо като топографска карта.

— Поставил съм тук кръстче — каза Луи, — за да отбележа мястото.

— Какво място?

— Мястото недалеч от Ронсесвалиес, където ще намериш съкровището на Карл Велики. Каруците с награбената плячка бяха понесени от водата в каньона. Но бяха блокирани на завоя от онази каменна барикада, за която ти говорех. Там и ще ги намериш, разбира се, под дебел слой чакъл и нанесен боклук.

Бойд откъсна очи от картата и въпросително погледна Луи.

— Струва си труда — каза Луи. — Освен това става дума за още едно доказателство в полза на моя разказ.

— Повярвах ти и не са ми необходими повече доказателства.

— Все едно. Това не пречи. А сега е време да тръгвам.

— Как така „е време да тръгвам“? Трябва да си поговорим за още много неща.

— Може би по-късно — каза Луи. — От време на време ще се срещаме. Ще се погрижа за това. Но сега трябва да тръгвам.

Той заслиза по пътеката, а Бойд остана седнал, изпращайки го с поглед. Луи направи няколко крачки и се обърна.

— Все ми се струва, че е време да си отида — каза той, като че ли поясняваше нещо.

Бойд се изправи, но без да мърда от мястото си, продължи да гледа отдалечаващата се фигура. Само видът на този човек предизвикваше в него усещането за най-дълбока самота. И наистина той бе най-самотният човек в целия свят.

---

[1] Паладини — така са се наричали рицарите на Карл Велики. ↑

Разказът е публикуван във вестник „Орбита“, броеве 17, 18, 19 и 20 от 1989 г.

За този разказ Клифърд Саймък получава двете най-големи награди, присъждани в САЩ за научна фантастика — „Небюла“ за 1980 година и „Хюго“ за 1981 година.

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.